Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

ГРОДЗЕНСКІ УНІВЕРСІТЭТ

ОРГАН ПАРТКОМА, РЭКТАРАТА, ПРАФКОМАЎ, КАМІТЭТА КАМСАМОЛА
ГРОДЗЕНСКАГА ДЗЯРЖАЎНАГА УНІВЕРСІТЭТА ІМЯ ЯНКІ КУПАЛЫ

№ 15 (139) Аўторак, 8 мая, 1990 года.

ВІНШУЕМ СА СВЯТАМ ПЕРАМОГІ!

1945-1990

Усё далей у глыбіні гісторыі вогненыя гады Вялікай Айчыннай вайны і дня 9 мая 1945 года. Сімвалічна, што спаўняецца 45 гадоў з дня нашай перамогі ў гэтай вайне. Але не гасне ў памяці народнай веліч падзеі. Усё больш людзей нашай планеты пераконваюцца ў тым, што перамога савецкага народа над чорнымі сіламі фашызму мела сусветна-гістарычнае значэнне, што яна аказала і працягвае аказваць вялікі ўплыў на ўсё пасляваеннае развіццё чалавецтва. Выконваючы свой інтэрнацыянальны абавязак, савецкія воіны дапамаглі выратавацца ад фашысцкага рабства японскага імперыялізму многім краінам Еўропы і Азіі. Разгром фашысцкай Германіі і мілітарысцкай Японіі ўмацаваў сілы міру на зямлі.

У дзяржуніверсітэце на ўліку 33 ветэраны Вялікай Айчыннай вайны, якія ўдзельнічалі ў бітвах на розных франтах і ў розных напрамках, з баямі вызвалялі ад фашысцкіх захопнікаў нашы народы: Беларусі, РСФСР, Украіны, Літвы, Латвіі, Эстоніі, аўтаномнай Калмыцкай савецкай рэспублікі. Вызвалялі і народы іншых краін, у прыватнасці, Польшчы, Румыніі, Венгрыі, Аўстрыі, Чэхаславакіі, Югаславіі. Ва універсітэце ёсць ветэраны, якія ўдзельнічалі ў штурме Берліна, Кенігсберга, у бітве за Сталінград, у абароне Масквы, Ленінграда, у бітве на Курскай дузе і іншых. Пяць нашых удзельнікаў вайны змагаліся ў тыле ворага ў партызанах. Гэта дацэнты Г. А. Марціросаў, М. А. Мельнікаў, С. А. Грыгор´еў, пенсіянер Крыцкі А. І. і іншыя.

Пасля перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне некаторыя нашы ветэраны ўдзельнічалі ў парадзе Перамогі ў Маскве, напрыклад Герой Савецкага Саюза І. Д. Лебедзеў, А. А. Харытонаў. За актыўныя баявыя дзеянні нашы ветэраны вайны ўзнагароджаны ардэнамі і медалямі.

Неабходна сказаць, што ветэраны вайны і працы карыстаюцца вялікай павагай і прызнаннем калектыву. Іх біяграфіі — гэта жывая гісторыя нашай Радзімы, яе гонар і слава.

Вядома, што адзін з галоўных напрамкаў дзейнасці ветэранскай арганізацыі — клопат аб лепшым выкананні патрэб ветэранаў. За апошні час партыя і ўрад прынялі важныя рашэнні па паляпшэнню матэрыяльна-бытавых умоў жыцця ветэранаў, арганізацыі іх адпачынку і медыцынскага абслугоўвання, пашырэнню заслужаных льгот. Узрастаюць мінімальныя размеры пенсій. Зараз вядзецца падрыхтоўка новага Закона аб пенсіённым забеспячэнні працоўных. Усесаюзная арганізацыя ветэранаў вайны і працы ўдзельнічае ў прыцягненні людзей з багатым жыццёвым вопытам да грамадска-палітычнага, эканамічнага і культурнага жыцця краіны, і перш за ўсё да выхавання падрастаючага пакалення ў духу савецкага патрыятызму і сацыялістычнага інтэрнацыяналізму, дружбы народаў СССР, свядомых адносін да працы, вучобы, воінскай службы, пастаяннай гатоўнасці да аховы сацыялістычнай айчыны.

П. ВАСІЛЬЕЎ,
старшыня савета ветэранаў вайны і працы дзяржуніверсітэта імя Я. Купалы.

ПОМНИТЕ!

Когда, скажи, страна моя,
Твои искупятся страданья
И время в сердце заживит
Все кровоточащие раны?

Нет больше счастья в мире жить,
Любимым быть, детей растить,
Заветы помнить прошлых лет,
Не зная горя, слез и бед.

А память — хрупкое стекло.
Мы плохо помним, что ушло.
Но прошлых лет, чтоб мирно жить,
Никто не вправе позабыть.

Война — разлука, слезы, боль,
И в ней всегда горька любовь,
Но чтобы в битвах победить,
Народ мы свой должны любить.

И эту истину в бою
Солдаты верно берегли,
И жажду мира всей Земли
С любовью в сердце пронесли.

Забыт не будет подвиг ваш,
Тюленин, Карбышев, Курбатов.
И сотни, тысячи таких же
Отважных, верных, молодых,
Что спят в курганах, под гранитом,
На братских кладбищах,
залитых слезами вдов и матерей.

Из книжек, фильмов и газет
Мы — поколенье этих лет,
Должны урок себе извлечь,
Чтоб дух войны мечом рассечь.

СВЯТЛАНА ПРЫВАЛАВА,
студэнтка 1 курса факультэта педагогікі і методыкі пачатковага

За наша яснае Сёння

Стала наша Победа усталой,
Стала наша Победа седой,
Но не сделалась всё-таки старой
И осталась навек молодой.
Е. ЕВТУШЕНКО

Вось ужо крочыць па зямлі 45-ая пасляваенная вясна. Як ніколі, яна выдалася ранняй, зялёнай, прыгожай і ласкавай. Глядзіш і радуешся, як нараджаецца жыццё, як зацвітаюць сады, як шчабечуць птушкі. І мне вельмі шкада тых людзей, якія больш ніколі не ўбачаць такой вясны, таму што яны загінулі дзеля яе.

У нашым універсітэце шмат ветэранаў, якія дажылі да свята Перамогі і цяпер жывуць і працуюць побач з намі.

Часам я думаю над такім пытаннем: з чаго складаецца Перамога?

Усё часцей і часцей мы чуем аб геранчных учынках у гады Вялікай Айчыннай. Перамогу набліжалі да нас не толькі героі, але і простыя людзі, якія не засланялі сваім целам варожыя дзоты, не абаранялі крэпасці, якія не сталі героямі, але без якіх нельга было абысціся ў час вайны. Яны рабілі сваю справу, каб наблізіць Перамогу, а самі заставаліся невядомымі.

Сёння я хачу расказаць чытачу пра чалавека, які жыве і працуе побач з намі, які бачыў вайну сваімі вачыма, але не стаў вядомым героем.

Калі пачалася вайна, Рыгору Фядосавічу Курышка, зараз дацэнту кафедры замежных моў, было 14 гадоў. Жыў ён з бацькамі на ціхім, глухім хутары Гірск, што ў Брэсцкай вобласці, які складаўся з некалькіх двароў.

— Чутка аб вайне прынесла ў нашу хату шмат слёз. Больш за ўсіх непакоілася маці, таму што цяпер увесь цяжар жыцця клаўся на яе плечы. Бацька наш у той час быў у войску і вярнуўся дахаты толькі праз два тыдні. Вайну я ўспрыняў як трагедыю. Было страшна, хоць глядзеў я на ўсё гэта дзіцячымі вачыма, але ўжо ведаў, што вайна прыносіць гора і смерць.

Аднойчы на ўроку нямецкай мовы, калі я яшчэ вучылася на 3 курсе, Рыгор Фядосавіч успамінаў вайну, расказваў пра партызан. Зараз я ўспомніла гэту размову і вырашыла пацікавіцца падрабязней жыццём Рыгора Фядосавіча, паглядзець на вайну яго вачыма.

— Рыгор Фядосавіч, я ведаю, што ў час вайны Вы былі звязаны з партызанскім атрадам. Раскажыце, калі ласка, як Вы трапілі туды і чым там займаліся, якія ў Вас былі даручэнні і абавязкі.

— Як вы ведаеце, усе дзеці мараць аб гераічных учынках, подзвігах. Мне ў той час, як і многім маім сябрам, начамі снілася вайна, бітвы, мужныя абаронцы Радзімы. Я, як і кожны тады, хацеў паспрабаваць сябе ў сапраўднай справе. У 1942 годзе вайна падыйшла і да нашых мясцін. Я ў той час са сваім сябрам пасвіў кароў на хутары. Не адзін раз мы збіраліся ўцячы на фронт, але хутка знайшлася адказная работа для нас тут, дома. Я ўжо гаварыў, што жыў на хутары, у глухім месцы, ля лесу. Ля нашай хаты не было значных для немцаў дарог, але былі сцежкі, пратаптаныя партызанамі. Вечарамі да нас прыходзілі незнаёмыя людзі, нешта клалі ў мяшкі і зноў ішлі з хаты. А пазней я даведаўся, што яны бралі ў нас хлеб, муку і іншыя прадукты харчавання. Усё часцей даносілася да мяне слова «партызан». Хацелася ўбачыць сваімі вачыма жывога партызана, таму што для

мяне гэта былі людзі незвычайныя. І хутка знаёмства з такімі людзьмі адбылося. Аднойчы я даведаўся, што ў суседняй вёсцы партызаны збіраюць моладзь. Гэта было цёплым летнім вечарам. Нікому не кажучы, я таксама пабег у вёску. Там ужо сабралася шмат людзей, сярод партызан быў палітрук і старэйшы групы разведкі. Замест незвычайных я ўбачыў простых, цікавых людзей. Цяпер я часта думаю, як гэтыя людзі маглі распаліць іскрынкі ў нашых вачах? Хоць яны былі малапісьменныя, але ўмелі прыцягнуць душу народа да сябе. Я ўвесь час думаў, каб стаць такім, як яны, і не раз шкадаваў, што яшчэ такі малы. На сходзе партызаны вучылі нас, як капаць ахоўныя канавы, як здзяйсняць сувязь з партызанамі і іншым справам.

Мне вельмі хацелася дапамагчы ім хоць чым-небудзь, але бацька адказваў на гэта адмоўна. Аднойчы ў лесе я знайшоў некалькі вінтовак, якія засталіся пасля адыходу нашых войск. Паказаў іх бацьку, і тады ён вырашыў завесці мяне да партызан. Так я стаў на шлях барацьбы. Быў удзельнікам партызанскага руху, але са зброяй не хадзіў, не быў я і ў баі. Давала мне даручэнні разведка партызанскага атрада імя Катоўскага Брэсцкага аб'яднання. Не раз увечары ці надосвітку прыходзілася мне ехаць на возе ў Кобрын. Не раз там і начаваў. Трэба было глядзець і запамінаць, як рухаюцца нямецкія калоны, у якім напрамку, колькі іх. Затым ехаў на явачную кватэру, дзе расказваў пра ўбачанае. Выконваў розныя даручэнні. Пазней даверылі больш важнае і адказнае заданне. Трэба было перавезці з Кобрына ў вёску тол. Але як гэта зрабіць, калі кругом немцы? Мой бацька па прафесіі быў цясляр. Ён рабіў партызанам прыклады да вінтовак, сёдлы і іншыя рэчы. Ён жа прыдумаў, як перавезці тол. У Кобрын я ездзіў на возе, і вось бацька змайстраваў на дне воза тайнік, куды і клалі тол. Разам з дзедам я вёз у Кобрын дровы, а назад — гэты тайны груз. Для мяне тады было вельмі важна паказаць сябе з лепшага боку, паказаць свой характар. Трэба было настроіць сябе так, каб нікога не выдаць у выпадку правалу і разгадкі нашага сакрэту. У нас у вёсцы быў майстар на ўсе рукі, які рабіў пружыны да ўзрываццеля. Так мы з дзедам перавозілі і медыкаменты, хаця дзед пра гэта нічога

не ведаў. Такую справу я рабіў неаднаразова.

— А што давала сілы, адвагу ў той цяжкі час выпрабаванняў!

— Сілы, адвагу мне давала вера ў перамогу. Я ведаў, што трэба змагацца не толькі, каб абараніць усё дарагое нашаму сэрцу, але каб праз шмат гадоў не сорамна было перад дзецьмі, каб не абарвалася тое, што з'ядноўвае наша мінулае і будучае. Яшчэ да вайны скончыў 4 класы і нядрэнна ведаў нямецкую мову. Адзін партызан падарыў мне губны гармонік. Я нават навучыўся на ім іграць. Едучы на заданне, браў хлеб, масла, сала, каб памяняць іх у немцаў зноў жа на губны гармонік. Навошта? Я ўжо ўмеў па-нямецку гаварыць пра яго і мог адцягнуць увагу ад воза сваёй размовай.

— Рыгор Фядосавіч, а дзе Вы святкавалі Перамогу!

— Пасля вызвалення адразу пайшоў у 5 клас Кобрынскай школы. Жыў на кватэры.

І вось, як сёння, памятаю: вясна, май, сонца, цвітуць сады. Ідучы ў школу, пачуў выбухі. Стралялі салдаты і адусюль няслося: «Ура!». Я прыбег у клас і даведаўся аб Перамозе. Радаваліся і крычалі ўсе: і дзеці, і настаўнікі. «Ура!» няслося з усіх канцоў. У той дзень больш не было ўрокаў, кожна нёс радасць перамогі ва ўсе куточкі Радзімы.

— Што значаць для Вас 45 пасляваенных гадоў!

— Гэта час асмыслення самога сябе. Зараз, думаю, што цяпер я, мабыць, і не зрабіў бы таго, што зрабіў у дзяцінстве. Тады не надаваў усяму значэння. Страшна цяпер, а тады было прыемна зрабіць нешта самаму ў імя Перамогі. Наша пакаленне выхоўвалася тады з верай у Радзіму, у камуністаў, у будучыню.

— Як Вы адносіцеся да сучаснай моладзі!

— Зараз мы ўсе перажываем цяжкі момант гісторыі: краіна ў тупіку. Неяк аднойчы на ўроку ў гісторыкаў узнікла такая сітуацыя: мы размаўлялі на тэму вайны і сучаснасці. Я сказаў, што сучасная моладзь вельмі энергічная, разумная, але пасіўная. Я запытаў у іх: «Калі б знайшоўся лідэр з камуністаў ці камсамольцаў, ці змог бы ён запаліць у вашых душах агеньчыкі і павесці на добрыя справы?». Мне адказалі: «Не! Сярод камсамольцаў лідэра не знойдзеш». Чаму сёння моладзь не выкарыстоўвае свае сілы, энергію для таго, каб дапамагчы вывесці краіну з тупіку, чаму яна сёння вучыцца, як авалодвае ведамі, арыентуецца ў міжнародным становішчы, а не можа ўсе свае веды накіраваць на карысць народа. Зараз гуляе па краіне хаос, і ніхто ні ў што не верыць. Некалі я верыў, што, калі ляцелі пад адкос варожыя цягнікі, чуліся выбухі, у гэтым была і мая заслуга. А ў што верыць цяперашняй моладзі? Зараз пачалі адкрываць цэрквы і касцёлы. Я думаю, што гэта правільна: наш народ страціў галоўнае — веру. Трэба верыць у нешта, і вяршыць справы ў імя гэтага. Зараз у нас ідзе перабудова, якая адраджае веру народа ў культуру, у самога чалавека.

— Што б Вы пажадалі маладым напярэдадні Дня Перамогі!

— Хачу пажадаць маладому пакаленню, каб яно набывала веды і потым выкарыстоўвала іх умела. Трэба выводзіць краіну з такога цяжкага становішча і думаць, як палепшыць жыццё. А дасягнуць гэтага можна толькі працай і фундаментальнымі ведамі. Каб, ідучы ў школы, маладыя людзі неслі сваім дзецям веру ў будучыню.

Але самае галоўнае маё пажаданне — гэта міру на зямлі, чыстага неба і ясных зорак. Каб ніколі не паўтарылася Вялікая Айчынная вайна, якую я бачыў, і вайна афганская, якую давялося перажыць маладым, і якая панесла ад нас шмат маладых лёсаў.

У 1989 годзе Рыгора Фядосавіча Курышку афіцыйна прызналі ўдзельнікам Вялікай Айчыннай вайны. Я думаю, што ён гэтага заслужыў. Хоць не здзейсніў подзвіг і не насіў зброю. Ён зрабіў свой дзіцячы ўклад у Перамогу, каб наблізіць яе да нас.

Сёння хачу шчыра павіншаваць Рыгора Фядосавіча і ўсіх нашых дарагіх ветэранаў з 45-й пераможнай вясной. Пажадаць ім мірнага неба, шчасця, моцнага здароўя і доўгіх гадоў жыцця. Дзякую за тое, што ў нас ёсць Сёння.

Г. КАМЕНЕВА

НА ЗДЫМКАХ: Р. Ф. Курышка ў 1947 г.; сустрэча на партызанскіх могілках.

ПАМЯЦЬ

СЛОВА АБ СУВЯЗНЫМ

Вялікая роля ў разгроме нямецка-фашысцкай Германіі ў Вялікай Айчыннай вайне, у нашай перамозе належыць беларускім партызанам і падпольшчыкам. Сваімі гераічнымі дзеяннямі яны прымусілі гітлераўцаў здымаць з фронту дзесяткі дывізій на ахову тыла. У партызанскіх атрадах плячом да пляча змагаліся беларусы, рускія, украінцы, грузіны, малдаване і прадстаўнікі многіх іншых народаў.

Свой уклад у вызваленне Беларусі ўнеслі партызаны і падпольшчыкі Лідскай партызанскай зоны былой Баранавічскай вобласці. У баявых данясеннях многіх партызанскіх атрадаў і брыгад Лідскага аб'яднання называецца імя смелага партызанскага сувязнога **Міхаіла Астрэйкі.** «Групай партызан атрада імя Жданава,— гаворыцца ў баявым данясенні па партызанскай брыгадзе імя Дзяржынскага ад 1 ліпеня 1944 года,—Вараў Н., Мялешка І., Пугаўкін Г., Бату-

вана шасейная дарога Ліда—Гаўя ў раёне Бердаўкі. 30.6.44 года на міну наскочыла адна легкавая машына, пры гэтым ранены шафёр».

Вынікі выбуха ўстаноўлены праз сувязнога Міхаіла Астрэйку (Партыйны архіў інстытута гісторыі партыі пры ЦК КП Беларусі). Але ж як склаўся далейшы лёс сувязнога? Што нам аб ім вядома?

Міхаіл займаўся, як і ўсе савецкія людзі, мірнай працай, марыў аб шчаслівым жыцці. Жыў ён на хутары Астрова, які размешчаны каля ўпадзення ракі Жыжма ў Гаўю, на граніцы Лідскага і Іўеўскага раёнаў. «Калі пачалася Вялікая Айчынная вайна,— успамінае яго старэйшы брат Вікенцій Васільевіч,— Міша думаў падацца ў партызаны.

братоў з камандаваннем партызанскага атрада «Искра». З партызанскага атрада параілі застацца жыць і працаваць на сваім хутары, быць партызанскім сувязным, збіраць звесткі аб наяўнасці жывой сілы нямецка-фашысцкіх акупантаў і іх тэхнікі. Наладжваць сувязь з антыфашыстамі таксама неабходны, вельмі адказны ўчастак работы. І ў перыяд акупацыі нашай тэрыторыі нямецкімі захопнікамі смелы партызанскі сувязны не раз хадзіў на баявое заданне ў Ліду, Іўе, на станцыю Гаўя, у Гуту (шклозавод «Нёман») і іншыя населеныя пункты і атрымаў важныя звесткі аб праціўніку, якія перадаваў партызанам.

У канцы чэрвеня 1944 года, калі нямецка-фашысцкая армія адступала на захад пад ударамі

льныя перашкоды, утварыла лінію абароны, сагнаўшы сюды моцныя сілы і шмат баявой тэхнікі. У гэты ж перыяд актывізавалі баявыя дзеянні і партызаны Лідскай зоны. І 30 чэрвеня Міхаіл хадзіў на баявое заданне ў Бердаўку. У раёне Бердаўкі партызанскі сувязны ўбачыў вялікую колькасць нямецкай тэхнікі: танкаў, самаходных гармат, аўтамашын і жывой сілы. Гэтыя звесткі Міхаіл адразу ж перадаў партызанам, а ноччу нашы самалёты паспяхова нанеслі бомбавыя ўдары па варожай жывой сіле і тэхніцы, нанеслі немцам значную шкоду.

Па заданню партызанскага камандавання Міхаіл наладзіў сувязь з савецкімі ваеннапалоннымі нямецкага гарнізона, якія ахоўвалі чыгуначны мост на рацы Жыжма. У выніку тлумачальнай

шмат баяпрыпасаў і зброі, перайшлі да партызан і вялі ўзброеную барацьбу супраць гітлераўскіх акупантаў.

Смелы партызанскі сувязны сустрэў дзень вызвалення сваёй тэрыторыі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Гэта было 8 ліпеня 1944 года. Але яму зноў давялося весці барацьбу, прычым са зброяй у руках. Так як у гэтых мясцінах з'явіліся бандыты, якіх пакінулі немцы для барацьбы супраць савецкай улады. Міхаіл узначаліў групу так званых «ястребков» (пасля вызвалення ў заходніх раёнах БССР для барацьбы супраць бандытаў былі створаны з прадстаўнікоў мясцовага насельніцтва знішчальныя батальёны).

Аднойчы М. У. Астрэйка не вярнуўся з баявога задання дадому. Бандыты зверскі яго забілі, а цела кінулі ў раку Жыжму.

Памяць аб адважным партызанскім сувязным засталася ў сэрцах яго баявых таварышаў і тых, хто яго ведаў.

ПАМЯЦІ НАСТАЎНІКА

23 красавіка гэтага года споўнілася 80 гадоў з дня нараджэння **Нікіфара Дзмітрыевіча Беспамятных**, вучонага, педагога, выдатнага чалавека, выхавацеля, які ўнёс значны ўклад у справу развіцця матэматычнай адукацыі Беларусі. Больш як два гады няма сярод нас Нікіфара Дзмітрыевіча, але заўжды ў памяці гэты цудоўны чалавек, яго справы. Асабліва зараз, у канун 45-годдзя Вялікай Перамогі, хацелася б расказаць аб Нікіфару Дзмітрыевічу, удзельніку Вялікай Айчыннай вайны.

Нарадзіўся ў сям´і селяніна, у Свярдлоўскай вобласці. Бацька рана памёр, выхаваннем дзяцей займаўся айчым, аб якім Нікіфар Дзмітрыевіч успамінаў з вялікай павагай.

Скончыўшы школу, паступіў у Пермскі дзяржаўны універсітэт на фізіка-матэматычны факультэт. Пасля яго заканчэння быў пакінуты ў аспірантуры пры кафедры матэматыкі.

З 1935 года пачынаецца яго педагагічная дзейнасць у ВНУ, спачатку ў Пермскім, затым Благавешчанскім педагагічных інстытутах. З 1937 года жыццё і праца Н. Д. Беспамятных звязана з Беларуссю. У даваенныя гады ён выкладаў матэматыку ў ВНУ Мінска.

У гады Вялікай Айчыннай Нікіфар Дзмітрыевіч удзельнічаў у вызваленні Гродзеншчыны, у баях за горад Кенігсберг. Пасля дэмабілізацыі з радоў Савецкай Арміі ў 1945 годзе ён пачаў работу ў Гродзенскім педагагічным інстытуце. Аб першых пасляваенных гадах успамінаў: «Першыя гады выкладчыкаў было мала. Таму ім даводзілася чытаць разнастайныя курсы. Напрыклад, я чытаў матэматычны аналіз, методыку матэматыкі і астраномію... Пастулова выкладчыкі сканцэнтроўвалі ўвагу на адным-двух прадметах. Я любіў курс тэорыі лікаў, курс асноў арыфметыкі, гісторыі матэматыкі, некаторыя часткі курса элементарнай матэматыкі і кіраваў групай студэнтаў на педагагічнай практыцы ў школе».

У тыя нялёгкія гады Нікіфар Дзмітрыевіч падрыхтаваў і паспяхова абараніў кандыдацкую дысертацыю на тэму: «Навуковае і метадычнае значэнне алгебраічных работ М. І. Лабачэўскага». У далейшым яго навуковыя інтарэсы сканцэнтраваліся на праблемах гісторыі матэматыкі і гісторыі матэматычнай адукацыі, методыкі выкладання матэматыкі ў ВНУ і ў сярэдняй школе. Н. Д. Беспамятных апублікавана звыш 80 навуковых работ па гэтых праблемах. На працягу 18 гадоў быў загадчыкам кафедры ў Гродзенскім дзяржаўным педінстытуце, а пасля пераўтварэння яго ва універсітэт — ва універсітэце. Выдатна, што кафедру ён перадаў свайму былому студэнту.

Развіццю навуковых інтарэсаў студэнтаў Нікіфар Дзмітрыевіч надаваў вялікае значэнне. Ён унёс значны ўклад у падрыхтоўку настаўнікаў школ і кадраў выкладчыкаў для ВНУ. Ён пастаянна падтрымліваў сувязь з выпускнікамі, цікавіўся іх лёсам, дапамагаў іх прафесійнаму станаўленню. Да апошніх дзён жыцця яго цікавілі праблемы развіцця краіны, рэспублікі, шляхі развіцця адукацыі. Вядомы вучоны і выдатны педагог, ён быў настаўнікам у самым глыбокім сэнсе гэтага слова.

В. А. ГОРСКАЯ, І. П. МАРТЫНАЎ, А. С. СІДАРЧУК — былыя студэнты Н. Д. Беспамятных, выпускнікі 1961 года.

Лічбы і фак[...] аб Вялікай Айчын[...]

◀ Бітва пад Масквой, яка працягвалася амаль 7 месяцаў, рэзка змяніла далейшы ход вайны. У выніку агульнага наступлення вораг страціў больш 500 тыс. чалавек, 1300 танкаў, 2500 арудый.

◀ У выніку Сталінградскай бітвы Савецкія Узброеныя Сілы вырвалі ў праціўніка стратэгічную ініцыятыву і ўтрымлівалі яе да канца вайны.

◀ У Курскую бітву (5 ліпеня — 23 жніўня 1943 г.) з абодвух бакоў былі ўцягнуты вялікія сілы: больш 4 млн. чалавек, звыш 69 тыс. танкаў і самаходных арудый і да 12 тыс. баявых самалётаў. У выніку цэлага комплексу абараняльных і наступальных аперацый савецкіх войск гітлераўцы страцілі каля 500 тыс. салдат і афіцэраў, 3 тыс. арудый, 1,5 тыс. танкаў, больш 3,7 тыс. самалётаў.

◀ У выніку паспяховых наступальных аперацый 1943—1944 г.г. Савецкія Узброеныя Сілы вясной 1944 г. выйшлі да Дзяржаўнай граніцы СССР. Пачалося вызваленне Еўропы ад фашызму. Звыш 1 млн. савецкіх воінаў аддалі сваё жыццё ў барацьбе за вызваленне прыгнечаных народаў.

«НЯХАЙ ЖЫЦЦЁ БУДЗЕ МІРНЫМ...»

Цяжка ўявіць сабе сёння чалавека, якога б не кранала да глыбіні душы тэма Афганістана, лёс тысяч хлопцаў, якія неслі службу ў гэтай краіне. Згадзіцеся, сапраўдную вайну перажылі яны. Праўду кажучы, я адчувала нейкую боязнь перад размовай з маладым чалавекам, перанёсшым жахі баёў, неазначанасць свайго кароткага жыцця, убачыўшым дзікія вочы смерці. І ўсё ж гутарка з воінам—«афганцам», Аляксеем Лысюком, студэнтам 2 курса 2 групы фізічнага факультэта, адбылася — шчырая, адкрытая, цікавая.

Зараз шмат гавораць і пішуць пра несправядлівую вайну, пра дарэмныя страты людзей. І ўсё-такі напярэдадні 45-годдзя Вялікай Перамогі хочацца яшчэ і яшчэ раз дакрануцца да гэтай балючай тэмы Афганістана, сэрцам ускрыняць успаміны воіна. Бо, на думку майго субяседніка, вельмі многа аднолькавага ў Айчыннай вайне 1941—45 гг. і нядаўняй, «афганскай».

Аляксей увогуле чалавек сціплы, не любіць расказваць пра свае поспехі і подзвігі, хаця імі ганарыцца. Нават знешні выгляд падкрэслівае яго ўнутраную прастату і шчырасць. Гледзячы на яго юны радасны твар, цяжка паверыць, што гэты яшчэ зусім малады, невялікага росту юнак ужо ў сваім жыцці перажыў больш, чым яго равеснікі і нават людзі сталага ўзросту.

Аляксей нёс службу з 1987 года ў складзе абмежаванага кантынгенту войск у Баграме, гэта ў 6 км ад Кабула. Зусім недалёка — вялікі аэрадром, адзін з чатырох у рэспубліцы. Аляксей быў салдатам асобнага батальёну па забеспячэнню баявых дзеянняў, старшым вадзіцелем узвода збору і эвакуацыі. Спачатку мне было незразумела, што дакладна ўяўляе сабой служба ў складзе менавіта такога ўзвода. Для Аляксея — гэта праца на машыне «ГАЗ—66 АС», прызначанай для перавозу раненых.

— Амаль што кожны дзень — баявыя дзеянні, і, як вы разумееце, вялікая колькасць раненых і нават забітых. Батальён налічваў 90 чалавек, і кожны з нас, салдатаў, займаўся справай перавозу.

Удакладнім: нялёгкай справай. Дарога, па якой праходзілі салдацкія машыны, практычна ўвесь час абстрэльвалася. З калонай ішла абарона — БТР, цягачы, але небяспека ўсё ж была. А ці лёгка глядзець чалавеку на сваіх таварышаў-аднагодкаў, якіх ужо ў 18 гадоў пакалечыла вайна?

Ці думалі гэтыя хлопцы, што ім давядзецца ваяваць па-сапраўднаму? Ці аб гэтым марылі? Не, вядома.

— Спачатку мы былі накіраваны на некалькі месяцаў у Мінск, у вучэбную часць. Аб Афганістане ніхто нават не гаварыў, ніхто і не думаў. Потым — г. Грозны, зноў на кароткі тэрмін. Але ўсе прызваныя ў армію цяпер ведалі, якая доля чакае нас у бліжэйшыя 2 гады... З Беларусі былі яшчэ 2 хлопцы — з Магілёва і з Мінскай вобласці. Кожны дзень — заняткі па агнявой падрыхтоўцы, па рамонту транспарта, па ваджэнню машыны. І гарыстая мясцовасць была вельмі падобна да афганскай. Вучэбны курс перад Афганістанам — 5 месяцаў, якія так хацелася адцягнуць далей, прадоўжыць!

І вось апошнія дні кастрычніка. Мы ў Афганістане. Ведаеце, за некалькі месяцаў падрыхтоўкі так моцна ўкараніліся думкі аб гэтай рэспубліцы, што ўсё ўспрынялі як належнае. Жылі мы ў спецыяльных салдацкіх так званых модулях — казармах, зробленых з фанеры. У самы першы час я прачынаўся ўначы і ўскокваў ад гучнай, зусім блізкай стральбы. Ці жах гэта быў? Не, хутчэй — нязвыкласць абставін. І бачыў: хлопцы, якія праслужылі некалькі тыдняў, зусім не звярталі на гэта ўвагі. Спачатку мы асвойвалі курс маладога байца, яшчэ і яшчэ раз звярталіся да канструкцыі «ГАЗ-66 АС». Мы, навічкі, усё рабілі асобна. Першыя паўгады, хаця і мелі зброю, але не выходзілі за межы сваёй часці, нельга было працаваць на машыне. І былі толькі чуткі пра баі, іх блізкія адгалоскі.

Ішоў час. І з кожным днём усё больш і больш мы звыкаліся з усім страшным, небяспека стала роднай сястрой.

Асабліва памятаецца снежань 87 года. Баявая аперацыя, якая працягвалася 2 месяцы, калі за адзін дзень перавозілі 5 забітых і 24 раненых. Гэта толькі за дзень! Хлопцы без ног, без пальцаў, пакалечаныя самым страшэнным чынам, з раненнем у плечы, у грудзі. Мне асабіста давялося везці на сваёй машыне Аляксандра Сакратарова (відаць, вы чулі гісторыю пра забітага карэспандэнта) і раненага Сяргея Сеўрука. Я вёз іх на эвакуацыю. І такіх эпізодаў кожны раз было шмат.

Цяжка пасля ўсяго ўбачанага верыць у лічбу — 15 тысяч нашых забітых салдат, бо гэты падлік зроблены без уліку знікнуўшых без весткі на полі боя і ўзятых у палон. Увогуле, ў час знаходжання ў Афганістане мы не гаварылі адзін з другім наконт нейкіх лічб, вынікаў. А пра гэта я даведаўся пазней, пасля дэмабілізацыі.

І непрыемна ўспамінаць яшчэ і адносіны некаторых салдат да службы. Быў адзін хлопец у нашым узводзе. Хаваўся дзе-небудзь: у суседняй часці, ці нават на брудным сметніку. І камандаванне знаходзіла самы лепшы спосаб пакарання: з ім размаўлялі самі ж таварышы.

Ведаеце, вельмі няпроста мне было размаўляць з гэтым маладым чалавекам, якому непрыемна ўспамінаць гады службы. Аб жахлівым увогуле мне амаль не давялося пачуць, неахвотна ўспамінаў Аляксей мінулыя гады жыцця. А радаснага ў арміі было мала... Самыя цёплыя ўспаміны — пра дом, пра маці і бацьку, пра школу. І лісты з Беларусі — як самы светлы агеньчык, якога чакаеш кожную хвіліну. Часта здаралася так, што збівалі паштовы самалёт, тады ўсе мары атрымаць звестку знікалі на некаторы час.

Неаднойчы даводзілася чуць салдацкія анекдоты, якімі яны дзяліліся ў вольную гадзіну, розныя вясёлыя гісторыі. У гэтым узводзе ўсё было інакш: вольны час, і ўсё роўна салдаты займаліся сваімі машынамі. Не было спецбрыгады, якая б іх рамантавала. А калі неўзабаве прыказ рухацца на заданне? І так на працягу доўгіх 2 гадоў...

— Якое было пачуццё, калі выйшаў з самалёта на роднай зямлі? Цяжка нават адказаць. Усё пераблыталася ў грудзях: і радасць, і слёзы, і шчасце...

Дарэчы, Аляксей Лысюк узнагароджаны Знакам ЦК ВЛКСМ «Воінская доблесць», Знакам Турко за самаадданую працу і прадстаўлены да ўзнагарод за баявыя заслугі.

Думаю, шмат цікавага і невядомага пра Афганістан і службу савецкіх войск можа расказаць Аляксей Лысюк. На фізічным факультэце, дарэчы, гэта адзіны воін-«афганец».

Вось што пажадаў Аляксей напярэдадні свята Перамогі:

— Любая вайна, ці то Айчынная або афганская, — страшная, яна нясе вялікія чалавечыя страты. Каб ніколі не паўтарылася вайна, каб усе народы жылі мірным шчаслівым жыццём.

Н. БЕДЗЬ.

Дыялог — разважанне...

А яшчэ ў капялюшы!..

Дыялог—разважанне аб ролі і месцы інтэлігенцыі ў сучасным грамадстве заг. аддзелам навукі і культуры часопіса «Коммунист Белоруссии» А. Ярася і дацэнта фізічнага факультэта А. МІЛІНКЕВІЧА.

А. Я. — Хлеб і дух. Што важнейшае? Фізічная сытасць ці стан душы? А можа і не трэба супрацьпастаўляць адно другому?

А. М.—Адказ для мяне адназначны: не можа быць культурным народ убогай краіны, так як і не можа быць багатай краіна, калі яе народ некультурны. Гэта дылема існуе толькі ў дзяржавах трэцяга свету, у развітых жа краінах даўно ўсвядомілі, што хлеб і дух неразрыўныя. Мне не па сабе, калі лідэр камуністаў горада — калыскі рэвалюцыі на восьмым дзесятку гадоў «перамоганоснага шэсця» заяўляе пра тое, што галоўнай задачай ленінградскай партарганізацыі з´яўляецца накарміць, апрануць і абуць народ...

Праўда, ў гэтага ёсць свае гістарычныя карані. Мы доўгія гады будавалі грамадства па нязбытнай мадэлі — наіўнага сацыялізму XIX стагоддзя. Эксперымент закончыўся крахам. У аснове шматлікіх памылак — фундаментальныя палажэнні марксісцкай тэорыі грамадскага развіцця, у якую не ўвайшлі прыроджаныя патрабаванні чалавека. Сучаснік рэвалюцыйных пераўтварэнняў А. Платонаў пісаў: «Турмы, лагеры, войны, развіццё матэрыяльнай цывілізацыі (за кошт павелічэння працы, абрабавання сіл народу) — усё гэта служыць адной мэце: выкасіць, ліквідаваць, паменшыць чалавечы рух, зрабіць чалавецтва пакорным, падатлівым на рабства». Чалавечая мараль і сумленне, якія з´яўляюцца аднымі з вечных рухаючых сіл гісторыі і па сваёй прыродзе мала схільныя да бурных трансфармацый, былі намі разбураны «да заснавання» з мэтай фарміравання «новага чалавека» шляхам камуністычнага выхавання. Мільёны «старых» нязданых да «пераробкі» і «перакоўкі» людзей былі прыняты са шляху да «светлай будучыні». Па вобразнаму выказванню аднаго з гераінь А. Платонава трэба было «дрэнных людзей усіх забіваць, а то добрых вельмі мала». Буржуазны хлам—«шануй бацьку і маці сваю»—адкідваўся за непатрэбнасцю. І вось мы, прайшоўшы праз мноства кругоў пекла, бачым, што «аб´ект выхавання», становячыся «новым», часта перастае быць чалавекам. На жаль, меў рацыю К. У. Чарненка, які даклаў Пленуму ў чэрвені 1983 года, што «новы чалавек — не толькі аддалены ідэал, але і рэальнасць нашых дзён». Гэты чалавек, доўгі час адгароджаны ад чалавецтва «жалезным заслонам», часцей за ўсё не бачыць, што яго разуменне дабра і зла, маральнага і амаральнага ў многім адрозніваецца ад агульнапрынятых у цывілізаваным свеце. Адзін з прыкладаў — стварэнне могілак на галоўнай плошчы краіны. Месца пахавання памёршых ва ўсе часы ва ўсіх народаў служыла для духоўных зносін з памёршымі ў цішыні і адзіноце, тут ствараўся асаблівы настрой, які дазваляў чалавеку ў глыбокім роздуме пранікнуць у таямніцу жыцця і смерці, усвядоміць сэнс існавання. Што агульнага з гэтай мудрай шматвяковай традыцыяй маюць нашы тысячагалосыя «ура!», салюты, грозныя ракеты і бравурная музыка перад магіламі каля Крамлёўскай сцяны, на галоўнай з якіх стаяць (!) лідэры краіны. Для кагосьці такія думкі здадуцца блюзнерскімі, але блюзнерства ў адносінах да памяці памёршых якраз у тым, што гэта існуе на парозе трэцяга тысячагоддзя і кожны год узнаўляецца.

Прычына з´яўлення гэтай новай абраднасці перш за ўсё ў тым, што рэвалюцыя, адхіліўшы «опіум для народа», узяла на ўзбраенне не навуку, а дагматызаваную ідэалогію, якая мела ўсе атрыбуты рэлігіі. Пралетарыяту прыпісваўся месіянскі характар, усім астатнім класам адводзілася роля іншаверцаў. Лагічная сувязь духоўнага і матэрыяльнага была парушана: базісам стала ідэалогія, надбудовай — эканоміка. Прырода помслівая — нетрыманне яе глабальных законаў жорстка карае неслухаў.

Менавіта сёння, калі недахоп «хлеба» рэальна пагражае новымі бунтамі з экспрапрыяцыямі, мы абавязаны праводзіць радыкальную эканамічную рэформу з адначасовай культурнай рэвалюцыяй, якую не адкладзеш «на лепшыя часы». Галоўны яе сродак — гуманістычная асвета, якая апелюе да вечных каштоўнасцей чалавечага жыцця, да сэнсу жыцця, унутранай свабоды і асабістай годнасці чалавека. Лозунг дня: «Чалавек — мера ўсіх каштоўнасцей».

А. Я. — Не-не, ды пачуеш аб «рознасці інтарэсаў інтэлігенцыі і працоўнага народа. Быццам інтэлігенцыя — гэта не народ. Каму зручная, на Ваш погляд, такая надуманая канфрантацыя!

А. М.— Недавер да інтэлігенцыі паходзіць з так званага «класавага падыходу». Інтэлектнацыі быў прыніжана аднесены да «праслойкі». У літаратуры і кіно настойліва ўкараняўся вобраз варожага рабочаму класу «хлюпіка», які вечна сумняваўся і быў напалоханы рэвалюцыяй, а таму «няўстойлівага ў эпоху карэнных пераўтварэнняў». Вобраз інтэлігента нязменна накладваўся на вобраз меншавіка і эсэра з «натуральным» ярлыком «вораг народа». Рэвалюцыя здзейсніла абрад самаедства: падрыхтаваная некалькімі пакаленнямі інтэлігентаў, праз 10 гадоў яна звярнула меч супраць сваіх пачынальнікаў. Працэсы трацкістаў, ухілістаў, прампартыі, шахцінская справа аб´ядноўвала адно — барацьба супраць творчай думкі. Рэзка ўпала культура ўлады — адбіліся масавыя «заклікі» у партыю эпохі Сталіна. Паняцці «член партыі» і «інтэлігент» практычна супрацьпастаўляліся. Сэнс гэтай палітыкі просты:ператварыць партыю з калектыўнага мозгу ў паслухмяную зброю ў барацьбе за ўладу і фундамент асабістай дыктатуры. Антыінтэлігенцкі комплекс быў прыкметны і ў Хрушчова, праўда, з некаторымі выключэннямі для «тэхнароў», якім трэба было рэалізаваць лозунг «дагнаць і перагнаць Амерыку». Таталітарная сістэма заўсёды і ўсюды баялася інтэлігенцыі з-за характэрных ёй вольнадумства, незалежнасці, непрыверажанасці да дагматычнага мыслення, яе далучэння да сусветнай культуры.

На шчасце, праўда жыцця такая, што неабходнасць у інтэлігенцыі ўзрастае адначасова з пагрозай яе знішчэння, і прыклады адраджэння нацыянальнай культуры ў наяўнасці, у тым ліку і ў нас на Беларусі.

(Працяг—у наступным нумары).

МІКОЛА ЯНКОЎСКІ

З ДАРОГ ФАЛЬКЛОРНЫХ

Майму нябожчыку дзядзьку Хведару Міхайлавічу Янкоўскаму — партызану, лінгвісту, пісьменніку.

I

На додніцы, калі на ўсходзе млеюць поцягі неба, хочацца падкінуць посушу ў вагонь, патрымаць над дымком далоні, напружана, аж да ламаты ў касцях, пацягнуцца,— каб пасля, дастаўшы з вечара падрыхтаваных жыўцоў, спакойна закінуць вудку і чакаць свайго не такога ўжо й частага рыбацкага шчасця.

Але сёння зрабіць гэта не ўдаецца,— шапаціць па палатцы дождж, шалее ў дубовым верхавінні вецер.

«А ці не прыкархнуць трошкі,— пытаюся я сам у сябе,— і міжвольна намацваю ў палатцы, праваруч, каструльку ўчарашняе рыбацкае юшкі.

Звараная з дробных акунькоў, прыстыглая, яна не псуе мне смак на языку. І я вобмельгам, нібы кампот, апараджняю каструльку.

Пахам укропа і звараных акунькоў пацягнула ў роце,— тонкі смак разыходзіцца ўздоўж пашчэнкаў і тугенькім кам´ячком прыліпае недзе каля кадыка.

А досвітак падымаецца ўсё вышэй і вышэй. Выразна засвяціўся на супрацьлеглым беразе жаўтапесак,— праз імжу, сінявата-зялёную рось.

Намоклае разнатраўе вокам хоць яшчэ і не ловіцца, але адчуваецца. Амаль фізічна,— здаецца, што ідзеш па ім басанож: яно варожым халадком працінае ступакі, мокрымі лепесткамі прыклейваецца да лытак, калючым насеннем казыча ногі праміж пальцаў.

Але я ляжу. Мне добра і ўтульна. І я пачынаю драмаць. Ды толькі раптам...

Стой, маленства!

Паглядзім разам з табою на наша велізарнае і чыстае палескае неба.

Абкінем вокам купчастыя вербалозы Докалькі.

Густым ельнікам прабярэмся ў Канюшнішчы.

Накормім партызанаў—дэсантнікаў.

І не абы-як: у чыгунок разварыстай бульбы мама ўвалле растопленага на цыбулі туку...

І я нясу чыгунок.

Я ведаю, куды трэба мне йсці: каля Цескавое палянкі павярнуць леваруч, прайсці каля Вялікае пелі, уздоўж ажынніка, выйсці кустоўем арэхвішча, а там — рукою падаць.

Мне толькі перайсці ўздоўж кладак — прытаптаных, заціснутых у балацявіну. Ды такіх жа коўзкіх, ды такіх жа здрадлівых,— аступішся — і да пупа патонеш у гразі. Але лапці мае моцна абшчаперваюць танклявыя кладкі. І я іду далей. Мне яшчэ трошачкі. Крокаў сем. Я прысядаю. Абапіраюся на асаковую купіну. Лаўчу, каб падскочыць да лазовага куста. Ды торба з яшчэ цёплым чыгунком здрадліва абвісае на плячы. Чыгунок падтульваецца пад сцягно. Я хватаюся за вецце, цягну з гразі правы лапаць. Ён лёпае рэдкім — аж пырскі!— тархвянішчам на лазовае грунтое,— і я свабодны.

Папраўляю торбу. Да шыі падціскаю посілку. Яна варожа скрыгіча па маёй палатнянай сарочцы. Аберуч бяру торбу і бачу: пад хвойкаю, якраз насупераха маёй хадзе, з нямецкім — адкладная ручка — аўтаматам, у зімовай шапцы, з чырвонаю лентаю на каўнеру—лобе стаіць партызан-дэсантнік. Але хапае мяне ён не за руку, а за шыю, за торбу, дужыста падцягвае да сябе. Я лёпаю лапцямі на яго боты. Ён падымае мяне, цалуе. Я прыціскаюся да яго. Лаўчу, каб мой гразны каўнер не дакрануўся да яго шчакі.

— Ну, во, братка ты мой, і добра,— гаворыць ён, ставячы мяне на яловы камель.

Я толькі цяперака бачу, што ён надта ж плячысты, што з-пад яго дэсантніцкага камбінзона відаць мастросская цяльняжка.

— А ці не прынёс ты махоркі? — пытаецца.

— То чаму ж! Дзед пакрышыў. І я памагаў дзеду.

Я дастаю з торбы слоік махоркі. Ён трайніцаю пальцаў круціць самакрутку, садзіцца поруч са мною на камель. Яго нямецкі аўтамат баўтаецца на грудзях. Нібы цацка.

— Дай,— кажу,— падзяржаць аўтамат.

Уручысты, з выгляванцанай початкаю, з адкладным прыкладам, прыціскаецца да маёй палатнянай сарочкі аўтамат.

Дэсантнік глыбока зацягвае самакрутку. Глядзіць у працяраб лазовага кустоўя. Туды, дзе вёска. Дзе нямецкі гарнізон.

Ён раз-пораз зацягвае махорку. Адмашыста кідае недакурак на дывановае абложжа папаратніку.

— То ты, можа, падпільнаваў бы етаго Конь-Калёса. Гэта значыцца таго высокага, як наш школьны стаяк, немца з гарнізона. Пазаўчорэ ён вельмі ж біў дзеда Яўмена. Каля гумна. Ад Мішы—Рылі адабраў ножыкскладанчык. Па шчоках біў цётку Марыну. У хаце носсам паразбіваў гаршкі. На вуліцу, праз вакно, павыкідаў чыгуны. Цётка плакала. А на Трахімавым падварку штыхом парася закалоў. За заднія ногі нёс кабанка, размахваў і на ўсю вуліцу рагатаў...

— Нічога,— суцяшае ён мяне,— дабяромся да Конь-Калёса. Аддась ён ножык-складанчык. Запішчыць у яго вушах Трахімава парася. Перахрысціцца Конь-Калёс не трайніцаю і пяцернёю, а кукішам...

Ён бярэ за посілку маю торбу, чапляе на дужыстую шыю аўтамат і насцярожана працягвае:

— А цяперака ты ціхенька, етаю ж самаю сцежачкаю йдзі дадому. Дзеду скажаш , што занёс.

Мы развітваемся. Я зноў іду па балацявіне. Зноў ступакамі абшчапераю выгоністыя кладкі і выходжу да замшэлай у камлі вярбы.

Каля яе выбіваецца невялічкая крынічка. У чысценькай ручаіне я абпалоскваю наліплае на маіх лапцях тархвянішча...

II

...Цяперака, дарагі дружа, над маім Палессем ідуць дажджы. Над маім Палессем зоры.

Яны такія чыстыя, што прапякаюць неба. Над маім Палессем — зорка Вянера. Гэта, дружа, і твая Вянера. Дык давай жа прысядзем з табою каля журавінавай купіны, папалуднуем і разам успомнім...

Ведаеш, дружа, той, сорак чацвёрты.

III

Яны йшлі.

Дні і ночы.

Пад Парычы.

Азарычы.

Пад Качай-Балота.

Прарываючы фронт, складуць там яны свае галовы.

Вялікая бальшыня з іх ніколі няўбачыць белага пясочку на Докальцы.

Буслоўку на панскай таполі.

Ніхто з іх больш не стане за касу.

Каб класці пракосы.

Сушыць і з татам падграбаць атаву.

Яны йшлі...

IV

Распараныя коні выдоўжваліся. Нібы п´яўкі. Дужыліся пад царкоўным узлобкам. Дзе жаўтапесак.

— Но-но,— піскливым галасам пакрыкваў маладзенькі партызанік, падаючы акрайчык хлеба палоннаму, у забінтаваным лобе немцу. Той, седзячы на возе, круціў — адкуль яно тутака ўзятае!— сукайла. Немец пахапкам хапаў хлеб і гэтакім жа пахапкам, усёй далонню прыціскаў да рота чарнаваты акрайчык.

— На, сука, напхні кішку! Я табе напхнуў бы, каб во не еты,— пагрозліва і задзірыста пішчаў партызанік, паказваючы на здаравеннага дзядзьку. Той спакойна папраўляў на плячы блішчасты навенькі аўтамат, далікатна клаў сваю шырокую пяцерню на тонкую шыю партызаніка.

— Тішшэ, хлопчхэ! І без тэбэ обийдэться!

Падводы разварочваюцца каля цэркаўкі, прыціскаюцца бліжэй да кустоўя. Пад разложыстаю школьнаю йгрушаю сунімаецца воз з немцам. Яго бяруць пад пахвіны, па-мужчынску груба падымаюць з воза,— я толькі цяперака бачу, што немец кульгікае,— яго правы ступак, абкручаны нейкім шэрым анучнішчам, балюча валочыцца па густому разнатраўю. Немца грубавата садзяць на дубовы камель. Немец моўчкі выдоўжвае параненую ногу. Нярвова падціскае зубамі ніжнюю губу.

— Лікаря яму! Дэ Охришченко? Дэ? Дэ Оксана!?,— пытаецца здаравец—украінец і ўладарна дадае:

— Давай, Іване, туды! До лікарні! Підпрыгваючы!

— То ты, хахол, пашукай ва ўкубеллі сала,— здароўе Фрыцу паправіш,— агрызаецца партызанік. І нехаця, хапаючы з-за початку аўтамат, ідзе напраcткі па школьных градах, раструшваючы абцасамі маладзенькі гурочнік.

А самалёты ляцяць у бок Бабрусака. З-пад крыла самалёта густая сінява распорваецца зялёнаю ракетай. Каля Курманкі самалёт разварочваецца, і ля сюды,— ледзь не чапляючыс верхавінне школьнае йгрушь

Яму махаюць рукамі, уг падкідваюць шапкі...

А сюда, пад школьную й шу, з чырвонакрыжыстым чу данчыкам падыходзіць ма зенькае дзяўчо, увішна садз каля нямецкае нагі.

— Зараз, зараз,— ледзь ч прамаўляе яна, заспакойва немца.

Далікатным ножыкам ра зае на ягоным ступаку гу анушнішча. Немец войкае:

— Майн гот, майн гот!

Забінтаваны ступак кладзе на перакручаную дзяружку. рухомы нямецкі твар трош варушыцца. Кадык ёўкае стрыжань шыі:

— Данке шойн, да шойн,— раз за разам дз немец.

А самалёты да Бабрусака ляцяць. Нізенька праносяцца партызанскім абозам, над шым млінам. Над цэркаўкак

Немец трывожна глядзі просінь неба, зноў паўтарае «майн гот, майн гот».

— Суняўся б ты з естым с майн готам,— вішчыць п ызанік і дадае:

— Во тутака, Фрыцу, н жаба і пассе нямецкую цыцк

У верхавінне йгрушы бу густы партызанскі рогат.

На поўныя шчокі заходз лекарка-медсястра...

V

Яны йшлі...

Пад Парычы.

Азарычы.

Пад Качай-Балота.

Зямля найстаражытней русічаў — была іх зямля.

Яны йшлі...

Распараныя коні выдоўжва пад царкоўным узлобкам.

Расцягваў на ўсю груд гармоніку вясёлы партызан:

Сірбірбі, мая Аксана,
Сірбірбі мая на я...

Іх вялікая бальшыня скл свае галовы.

Да апошняга патрона змоўкнуць іх баявыя аўтам

Іх лекарка, медсястра А ніколі не прыдзе пад буслоўку.

VI

Божа наш правядны,
Прымі ў рай іх душы!
Божа наш ласкавы,
Дай ім спасенне
ад навалач
Божа вялікі,
дай іх беларускаму ро
выратаванн

Спыніся, імгненне...

Наш адрас: 230023, г. Гродна, вул. Ажэшка, 22, пакой 404, тэл. 44-80-70

Газета выходзіць штотыднёва

Гродзенская абласная ўзбуйненая друкарня вул. Паліграфістаў, 4.

Тыраж 2000 экз. Зак. 4087 АИ-01250

Рэдакта Л. С. ЗАСЕЛЬСКАЯ